

ΣΑΚΗΣ Π. ΑΡΑΜΠΑΤΖΗΣ (Έρευνα-Καταγραφή), «Εκ των Ημετέρων Δυνάμεων». Ο Εμφύλιος στις Σέρρες 1946-1949. Ένα χρονολόγιο φρίκης μέσα από τις εφημερίδες της εποχής, έκδοση Εταιρεία Μελέτης και Έρευνας της Ιστορίας των Σερρών (Ε.Μ.Ε.Ι.Σ.), Σέρρες 2019, σ. 223. ISBN: 978-618-83060-2-8.

Η δεκαετία του 1940 εξακολουθεί να προσελκύει το ενδιαφέρον των ιστορικών και των πολιτών, αν και έχουν αναδειχθεί και μελετηθεί, ιστοριογραφικά,

πολλές πτυχές των γεγονότων και πλείστα ζητήματα αυτής της περιόδου. Τις δύο τελευταίες δεκαετίες η ιστορική έρευνα του ελληνικού Εμφυλίου προχώρησε και πέρα από την καταγραφή της ένοπλης σύγκρουσης και έδωσε έμφαση στα υποκείμενα των στρατιωτικών σχηματισμών, στα φαινόμενα και στα ζητήματα που προέκυψαν στον άμαχο πληθυσμό, στα βιώματα και τα εμφυλιακά τραύματα που δημιουργήθηκαν στον κοινωνικό ιστό. Η εφιαλτική δεκαετία του '40 αποτέλεσε μείζον τραύμα για την ελληνική κοινωνία, ένα τραύμα που επουλώθηκε σταδιακά, καθώς σήμερα πλέον υπάρχει μικρότερη φόρτιση και ρεαλιστική προσέγγιση αυτής της ταραγμένης εποχής.

Η περιοχή των Σερρών, όπως και άλλες περιοχές της Βορείου Ελλάδος, αποτέλεσε ένα θέατρο πολεμικών επιχειρήσεων στη διάρκεια του Εμφυλίου. Ευνοϊκές συνθήκες για δράση των ανταρτικών δυνάμεων δημιουργούσε η μορφολογία του εδάφους στο βόρειο και κεντρικό τμήμα του νομού Σερρών, όπου υπάρχουν οι ορεινοί όγκοι του Δύσωρου (Κρουσιών), του Άγκιστρου, του Μενοίκιου, του Μπέλες (όρη Κερκίνης), του Όρβηλου, των ορέων της Βροντούς, του Λαϊλιά και τα Κερδύλια όρη στο νότιο.

Οι ένοπλες συγκρούσεις στην περιοχή μεταξύ των δυνάμεων των δύο πλευρών ξεκίνησαν από την Άνοιξη του 1947. Ο Δημοκρατικός Στρατός ενεργούσε με την τακτική του ανταρτοπόλεμου φθείροντας και απασχολώντας τις εχθρικές δυνάμεις. Πραγματοποιούσε επιδρομές για προμήθειες και για στρατολόγηση προσώπων, ναρκοθέτηση δρόμων, γεφυρών, σιδηροδρομικού δικτύου, πυρπόληση αντιπάλων οικιών, προβολή μικρών εθνικιστικών δυνάμεων και βολές εναντίον στόχων με φο-

ρητά πυροβόλα. Η διεξαγωγή κανονικού πολέμου με τον αντίπαλο, στο τέλος του Εμφυλίου, προκάλεσε μεγάλες απώλειες μαχητών. Ο Εθνικός Στρατός πραγματοποιούσε επιχειρήσεις κυρίως εκκαθαριστικές και συντονισμένες ενέργειες για την καταστροφή των πηγών εφοδιασμού του αντιπάλου με τη συνδρομή πυροβολικού, τεθωρακισμένων και αεροσκαφών.

Από τις επιχειρήσεις του Δημοκρατικού Στρατού σημαντικές και με αντίκτυπο ήταν αυτές που έγιναν εναντίον της πόλης και των κωμοπόλεων του Νομού, που φιλοξενούσαν ανταρτόπληκτους πληθυσμούς: Το 1947 τον Ιούλιο και Δεκέμβριο κτυπήθηκε η Νιγρίτα και τον Νοέμβριο το Σιδηρόκαστρο. Το 1948, τον Ιανουάριο, η Νέα Ζίχνη, το Φεβρουάριο πάλι το Σιδηρόκαστρο και τον Οκτώβριο με κανονιοβολισμούς η πόλη των Σερρών, κάτι ανάλογο που έγινε και στη Θεσσαλονίκη. Αρχές του 1949 χτυπήθηκε πάλι η Ν. Ζίχνη και το Φεβρουάριο υπήρξε εισβολή ανταρτών στο προάστιο Καμινίγια των Σερρών.

Ο Εμφύλιος άφησε πίσω του περίπου 50 χιλιάδες νεκρούς, 80 χιλιάδες πολιτικούς πρόσφυγες, που κατέφυγαν στις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης και 700 χιλιάδες ανθρώπους που υποχρεώθηκαν να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους. Ακόμη προξένησε τεράστιες υλικές ζημιές σε ιδιωτικά και δημόσια κτίρια, σε επιχειρήσεις και κρατικές υποδομές και επιπλέον άνοιξε ένα βαθύ χάσμα ανάμεσα στους Έλληνες, το οποίο σφράγισε τη μεταπολεμική ελληνική κοινωνία.

Για όσα συνέβησαν κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου στην περιοχή των Σερρών σχετικές αναφορές υπάρχουν στην 16τομη έκδοση της Διεύθυνσης Ιστορίας Στρατού του Γενικού Επιτελείου Στρατού *Αρχαία Εμφύλιου Πολέμου 44-49*, στο βιβλίο του στρατηγού Δ. Ζαφειρόπουλου *Ο αντισυμμοριακός αγών 45-49*, στο δίτομο έργο του καθηγητή Γιώργου Μαργαρίτη *Ιστορία του ελληνικού εμφυλίου πολέμου 46-49* και στο σύγγραμμα του Απόστολου Δασκαλάκη *Ιστορία της Ελληνικής Χωροφυλακής*, εκδόσεις που αποτελούν και την κλασική ιστοριογραφία του Εμφυλίου Πολέμου.

Ο συγγραφέας του βιβλίου εντόπισε την έλλειψη μιας γενικής και αναλυτικής εικόνας των συμβάντων της περιόδου που υπήρχε στην τοπική ιστοριογραφία, ερεύνησε και αποδελτίωσε καταγραφές και με την ματιά του δημοσιογράφου παρέθεσε χρονολογικά όλα τα κείμενα που ανίχνευσε στα διαθέσιμα φύλλα των εφημερίδων της εποχής, χρησιμοποιώντας ως βασικό οδηγό την έγκυρη έκδοση της Διεύθυνσης Ιστορίας του Στρατού.

Η θεώρηση του Εμφυλίου Πολέμου από την οπτική των εφημερίδων προσφέρει τη δυνατότητα να εστιάσουμε στο πως βιώθηκε αυτή η τόσο βίαιη περίοδος της ελληνικής ιστορίας από τους κατοίκους της

περιοχής. Μέσα από τις ρεαλιστικές περιγραφές των δημοσιευμάτων, μπορούμε να αντιληφθούμε ποιο ήταν το κοινωνικό πλαίσιο, το κλίμα, η ατμόσφαιρα της εποχής, η καθημερινότητα των πολιτών. Πώς έζησε η πόλη των Σερρών και η επαρχία το δράμα του Εμφυλίου, το κυνήγι των αντιφρονούντων, τις πιέσεις για την επιδίωξη της νομιμοφροσύνης των πολιτών μέσα από τις δημόσιες δηλώσεις μετάνοιας, της αποκήρυξης του κομμουνισμού και τις αποφάσεις των στρατοδικείων.

Γίνονται αντιληπτές οι διαφορετικές φάσεις του εμφυλίου, αρχίζοντας από την παρουσίαση της βίας των πρώτων αντάρτικων ομάδων, την κλιμάκωση των συγκρούσεων, την κυριαρχία των ανταρτών στους ορεινούς όγκους, την κατάσταση των ανταρτόπληκτων χωρικών που εκούσια ή υποχρεωτικά μετακινήθηκαν στα αστικά και ημιαστικά κέντρα για να αποφύγουν την βία των εμπολέμων, το ναρκοπόλεμο και τις επιπτώσεις του στον πληθυσμό της υπαίθρου. Φανερή είναι η αβεβαιότητα και η απελπισία των συντακτών των εφημερίδων για τα πρώτα χρόνια του πολέμου και η ανακούφιση και αισιοδοξία από το καλοκαίρι του '48, μετά τις νίκες του κυβερνητικού στρατού και την τελική νίκη το καλοκαίρι του '49.

Οι περισσότερες εφημερίδες της εποχής αναπαριστούσαν και προωθούσαν στους αναγνώστες τους την επίσημη κυβερνητική πλευρά των γεγονότων του Εμφυλίου, την πλευρά των «ημετέρων δυνάμεων», όπως λεγόταν. Πρόβαλαν ένα εθνικιστικό λόγο με θέσεις ότι δεν πρόκειται για ταξικό αλλά για εθνικό αγώνα. Ο εχθρός δεν στρεφόταν εναντίον του καθεστώτος αλλά εναντίον του έθνους και για αυτό και τα δημοσιεύματα έπρεπε να λειτουργούν αποτρεπτικά, για να μην παρασυρθούν οι αναγνώστες από τα κηρύγματα και τις ψεύτικες υποσχέσεις του Κομμουνισμού.

Το βιβλίο είναι ένα χρονολόγιο των τοπικών γεγονότων του Εμφυλίου 46-49, ένα «χρονολόγιο φρίκης», όπως ο συγγραφέας το ονομάζει, μέσα από τα κείμενα των «ημετέρων» εφημερίδων. Ο συγγραφέας ξεκινά την παράθεση σχετικών πληροφοριών και δημοσιευμάτων από το έτος 1945 όπου ανιχνεύει προπολεμικές διαιρέσεις και ρήξεις που εντάθηκαν, πήραν βίαιη μορφή και επηρέασαν καθοριστικά την εξέλιξη της εμφύλιας σύγκρουσης και η ύλη συμπληρώνεται με τις καταγραφές του χρόνου που ακολούθησε τη λήξη του πολέμου, το έτος 1950. Πριν από κάθε ετήσια εξιστόρηση παραθέτει ένα συνοπτικό πανελλαδικό χρονολόγιο των κυριότερων συμβάντων του Εμφυλίου που είναι μια εισαγωγή από το γενικό στο μερικό, στο τοπικό.

Μπορούμε να κατατάξουμε το βιβλίο ως ένα ανάγνωσμα συμβαντολογικής ιστορίας, καθώς περιορίζεται στην καταγραφή των γεγονότων σε πρώτο επίπεδο με τη βραχεία διάρκειά τους. Ανήκει στη παρα-

δοσιακή ιστοριογραφία που έχει αντικείμενό της το σύντομο χρονικό διάστημα, το γεγονός της στιγμής, το άτομο που εμπλέκεται σε αυτό. Η ιστορία των γεγονότων είναι μια ιστορική αφήγηση που δεν ερμηνεύει, δεν αξιολογεί, δεν κάνει ιστορική ανάλυση και χρωματίζεται ανάλογα με τα τρέχοντα ενδιαφέροντά μας, τις ιδέες και τις αξίες μας.

Ο συγγραφέας με την αξιοποίηση των εφημερίδων, του Τύπου γενικότερα ως τεκμηρίου, συμβάλλει στην σφαιρικότερη κατανόηση και ερμηνεία του πολιτικού, στρατιωτικού, κοινωνικού φαινομένου της εποχής και αναδεικνύει τις ιδιαίτερες τοπικές όψεις της ιστορίας που παρέμειναν υποβαθμισμένες από την ιστορική αφήγηση. Αναδεικνύει τη σχέση του τοπικού ιστορικού στοιχείου με το ευρύτερο εθνικό και τη διαφοροποίηση των τοπικών γεγονότων και φαινομένων από εκείνα που ίσχυσαν κεντρικότερα. Είναι μια οπτική ιστορίας από κάτω που επιχειρεί να φωτίσει και να κατανοήσει γεγονότα και καταστάσεις που συνέβησαν σε ένα παραμεθόριο νομό, σε μικρές κοινωνικές ομάδες και που η αντιμετώπισή τους παρέμεινε ελλιπής.

Δυο ακόμη παραμέτρους καταδεικνύει η έκδοση αυτή: αποκαθλώνει την μοναδικότητα των αρχείων, δηλαδή της επίσημης αλληλογραφίας και των διπλωματικών εγγράφων ως των κατεξοχήν πηγών της ιστοριογραφίας, καθώς η καθημερινή πληροφόρηση και καταγραφή, αν και εφήμερη για τους σύγχρονους αναγνώστες του τύπου, συμβάλλει στην ολόπλευρη κατανόηση των συμβάντων για τους μεταγενέστερους ερευνητές. Ακόμη, ο τρόπος δημοσίευσης των πληροφοριών αποτελεί μια όψη της ιστορίας των ιδίων των εφημερίδων, του ρόλου και της λειτουργίας που απετέλεσαν στην κοινωνία της εποχής, αποτυπώνοντας ακριβέστερα την πολιτικο-κοινωνική ρευστότητα της χρονικής περιόδου.

Η έκδοση, όπως αναφέρουμε, παρουσιάζει τα γεγονότα του Εμφυλίου Πολέμου μέσα από τον προσκείμενο στην Κυβερνητική πλευρά Τύπο, γι' αυτό και ο αναγνώστης, παρόλο που αποκτά επαρκείς γνώσεις για όλα τα συμβάντα που διαδραματίστηκαν, που εκτυλίχθηκαν στην περιοχή, θα πρέπει να αξιοποιήσει περαιτέρω τα πολλά γόνιμα ερεθίσματα που του δημιουργούνται για τη διερεύνηση του αμφιλεγόμενου αυτού παρελθόντος και από άλλες πηγές και κυρίως της αντίπαλης πλευράς.

Γιώργος Ν. Αψηλίδης